

De onrustige laatste jaren van Catharina Amersfoort, gehuwd met Gerrit van Leeuwen.

door

Drs. G.J. Leeuwenhoek

*Dit artikel is gepubliceerd in het tijdschrift Kronieken (1996), een uitgave van de
Genealogische Vereniging Prometheus*

Inleiding

Catharina (van) Amersfoort (1676-1744) kende geen rustige oude dag. Haar man had agressieve buien en werd gevangen gezet. Zelf werd ze gegijzeld en ze voerde een proces tegen de magistraat van Haastrecht voor het Hof van Holland en de Hoge Raad. Ze ontferde een van haar twee kinderen ... maar, naar het schijnt, is alles toch nog goed gekomen.

Catharina (van) Amersfoort werd gedoopt te Gorinchem op 9 augustus 1676 als dochter van Cornelis Jansz. van Amersfoort en Catharina van Rodenburg, en als lidmaat van de Nederduits Gereformeerde kerk aldaar bevestigd op 27 maart 1695. Zij huwde (ondertr. Gorinchem 14 mei 1702) met Gerrit van Leeuwen, Nederduits Gereformeerd gedoopt in Zwammerdam op 25 oktober 1671 als zoon van Pieter Pietersz. van Leeuwen en Marijtje Willems Verhaar. Na het huwelijk vertrok ze naar Gerrits woonplaats Haastrecht.

Gerrit van Leeuwen was daar compagnon in koopmanschap met zijn oom Gerrit Willemsz. Verhaar, een broer van zijn moeder. Zij handelden onder andere in hennep en zeildoek. Gerrit en Catharina kregen vijf kinderen, maar slechts twee dochters bereikten de volwassen leeftijd, nl. Maria, die in 1725 huwde met Lambertus Leeuwenhoek¹ en Catharina, die in 1729 huwde met mr. Govert Suijs.

Gerrit van Leeuwen en Catharina Amersfoort waren in redelijk goede doen. Bij hun eerste testamenten² verklaarden ze in de 200ste penning beneden de vierduizend gulden bekend te staan. Uiteindelijk laat Catharina als weduwe -naast enkele huizen aan de Hoogstraat in Haastrecht- een bedrag van 16.318 gulden en 7 stuivers na.³ Een flink deel daarvan was overigens afkomstig van oom Gerrit Willemsz. Verhaar die, omdat hij zelf geen kinderen had, aan zijn nichten en neven meer dan 100.000 gulden naliet, terwijl Gerrit van Leeuwen enigszins bovenproportioneel erfde.⁴

Gerrit bekleedde diverse bestuurlijke functies in Haastrecht. Hij was armmeester van de Heilige Geest Armen van 1710-1712, diaken in 1716 en ouderling in 1729, schepen van 1712-1717 en burgemeester van 1719-1721, verder was hij gezworene voor de Haastrechter polder Agterpoort 1727-1728 en kadeschouwer voor de kade van Bergambacht in Haastrecht van 1724 tot 1736.⁵

"ONORDENTELIJKE CONDUITES"

In maart 1739, ze was toen 62 jaar oud, wendde Catharina zich "met droefheid en leedwezen" tot de magistraat van Haastrecht.⁶

Acht jaar eerder, op 25 oktober 1731 had ze van dezelfde magistraat al toestemming gehad om haar man, die agressief gedrag vertoonde, in een verzekerde plaats te brengen totdat hij "preuven van beterschap" zou hebben gegeven en was ze gemachtigd tot het voeren van het huishouden en het continueren van de negotie. Toen had ze van die toestemming geen gebruik behoeven te maken, omdat haar man toen gelukkig "van beter zinnen en gedagten en van ordentelijker conduites" was geworden.

Maar het was weer begonnen. Haar man werd zo onverdraaglijk en gevaarlijk dat ze haar leven en goederen niet zeker was. Als hij zo door zou gaan zou hij zichzelf en ook anderen totaal ruïneren, zo niet erger. De magistraat gaf haar op 14 maart 1739 wederom toestemming om Gerrit in een "ordentelijk beterhuijs" op te sluiten totdat zijn gedrag verbeterd was. Gerrit werd vervolgens overgebracht naar het tuchthuis in het nabijgelegen Gouda.

Enkele maanden later, op 19 juli 1739, wendde Gerrits schoonzoon Lambertus Leeuwenhoek zich tot de magistraat. Hij meende dat zijn schoonvader zodanig hersteld was, dat hij weer vrijgelaten zou kunnen worden uit het "gaeuwdievehuijs". Omdat zijn schoonmoeder de deur voor hem gesloten hield, verzocht Lambertus de burgemeesters onderzoek te doen, zodat Gerrit weer in bezit van zijn goederen zou komen "opdat den hoon mij als mijn kinderen aangedaan werden weggenomen." Hij hield de burgemeesters voor dat dat huis in Gouda alleen als beterhuis bedoeld was en niet als een gevangenis, waarin "een quaedtaardige vrouw" haar man op kon laten sluiten. De relatie met zijn schoonmoeder Catharina was kennelijk flink verstoord!

BETERSCHAP?

Burgemeesters en schepenen vroegen aan Dirk de Vrije, stadsdokter van Gouda, om samen met de apotheker Richardus Bastiaanse (van der Marck), Gerrit te onderzoeken en aan hen advies uit te brengen. Dat deden ze drie dagen later. Ze hadden hem onderzocht en vonden hem zeer stil en mijmerend, verder klaagde hij over zwaarmoedige pijn in de linkerzijde "zijnde hetselve een zware hypochondrie den oorsprong van sijn geheele ongemak". Hij gaf op alle vragen netjes en gepast antwoord. Uit navraag bij de beheerders van het beterhuis bleek dat hij al enige tijd zeer stil en netjes geweest was.

Zij adviseerden dan ook Gerrit uit het beterhuis te laten ontslaan, waarbij ze echter gelijk opmerkten dat de mogelijkheid bestond, dat als Van Leeuwen aan zijn driften werd overgegeven en bittere verwijten en scheldwoorden wegens zijn gevangenschap zou uitspreken, dat dan "deselve in sijn vorige so niet erger rasernij sal vervallen".

Tenslotte merkten ze op dat Van Leeuwen sterk verlangde "uit dit tijdelijk leeven verlost te

werden". Zij hadden geprobeerd om van hem te horen dat hij graag vrijgelaten wilde worden, echter zonder succes, want hij was bang dat hij "geen meester over sijne driften sijn soude, indien hem eenige wederwaardigheden quame te ontmoeten".

DAN MAAR ZELF OP ONDERZOEK UIT!

Het bericht van de dokter en apotheker was voor burgemeesters voldoende om bij Catharina te laten informeren waarom zij Gerrit niet vrij liet gaan. Op 23 juli 1739 wordt haar verzocht binnen acht dagen schriftelijk aan te geven waarom ze dat niet wilde. Omdat ze niet reageerde stuurde de magistraat op 1 augustus de gerechtsbode naar haar toe. Zij antwoordde hem: "Ik hoor, en zie en zwijg". Lambertus deed toen -het was inmiddels 6 augustus- een herhaald verzoek om Gerrit vrij te laten. Catharina werd toen gesommeerd binnen drie dagen te antwoorden, hetgeen zij wederom naliet. Uiteindelijk, op 15 augustus, vertrokken de beide burgemeesters, Cornelis van Rijn en Theodorus Bisdom, en de president-schepen Dammas Hoofd dan maar zelf naar Gouda om zich van Gerrits toestand te vergewissen. Bij het tuchthuis aangekomen mochten ze er van de binnenvader niet in, naar diens zeggen in opdracht van de (Goudse) burgemeesters. Toen gingen ze verhaal halen op het stadhuis. De aanwezige burgemeesters zeiden dat ze niet wisten dat Gerrit in het tuchthuis zat en dat ze niet begrepen op grond van wiens bevel de Haastrechtter bestuurders hem niet zouden mogen bezoeken. Daarom werd de bode geroepen, die het betreffende bericht aan de binnenvader had gebracht. Hij verklaarde dat het verbod was gekomen van burgemeester mr. Govert Suijs ... jawel, de andere schoonzoon van Gerrit van Leeuwen! Het verbod werd door de andere burgemeesters nietig verklaard en de Haastrechtter bestuurders togen weer naar het tuchthuis.⁷ Ze moesten wel accepteren dat mevrouw Suijs (Catharina van Leeuwen), drie van de vier buitenregenten, de binnenvader en een knecht voortdurend aanwezig bleven bij hun bezoek aan Gerrit!

Burgemeesters en president-schepen troffen Gerrit op de derde verdieping aan "in een vertrek zeer onbequaam ter inlogering van ordentelijke lieden, zijnde als geesteloos, mager, swak en ongedaan, zeggende niet te weten waarom en door wie hij aldaar geplaatst was". Zij berichtten hem daarover, waarop hij zei dat hij wenste dat men hem van te voren gewaarschuwd had dat men van plan was hem in een betershuis te plaatsen. Als hij op de hoogte geweest was van deze plannen, dan zou hij het niet zover hebben laten komen. Hij wist wel dat hij zich niet naar behoren gedragen had. Toen ze hem vroegen of hij vrijgelaten wilde worden, antwoordde Gerrit dat hij zich overgaf aan de goede zorgen van de burgemeesters en president-schepen "als vaders".

De volgende dag, op 16 augustus, werd het antwoord van Catharina Amersfoort op de eerdere verzoeken van 23 juli en 6 augustus ontvangen. Ze schreef verbaasd te zijn dat ze niet betrokken is geweest bij de discussie om verandering te brengen in het besluit van 14 maart

1739. Want, schreef ze, Gerrits kwalen genezen gewoonlijk niet in een zo korte tijd. Als er al enige beterschap bespeurd werd, dan was dat van korte duur en zeker geen totaal herstel. De beste remedie was volgens haar dan ook hem minstens een jaar in het betershuis te laten zitten. Ze protesteerde ernstig tegen het voornemen tot vrijlating.

CATHARINA'S "GORCUMSE KONT"

Catharina's beperkte bereidheid om haar man weer in huis te nemen, krijgt wat meer reliëf door de verklaring van haar dienstmaagd Petronella Westbee, een ongehuwde dochter van 27 jaar. Op 6 november 1739, tijdens het latere proces vertelde zij dat toen Gerrit al enige tijd in het tuchthuis zat het gerucht ging dat hij beter was en weer thuis zou komen. Zij heeft er dikwijls met haar mevrouw over gesproken en deze was altijd ongenegen, ja zelfs afkerig, haar man weer thuis te krijgen. Nadat de bode een paar keer namens de magistraat gekomen was, had mevrouw haar gezegd: "ik wil mijn man niet thuijs hebben, zo hij voor in quam, zouw ik agter uijt gaan, de Heeren van Haastregt zullen mijn niet dwingen al zouw het mijn laaste duijt kosten. Ik sla ze tegen mijn Gorcumse kont aan". Dit alles met deze en andere onbetamelijke woorden.

Op 23 augustus kwam de magistraat van Haastrecht bijeen, samen met de beide schoonzoons: Lambertus Leeuwenhoek, die op 21 augustus toestemming gekregen had om zijn schoonvader te mogen bezoeken wanneer hij wilde, en mr. Govert Suijs, die namens Catharina Amersfoort optrad. Govert vroeg om uitstel. Dat wordt gegeven, binnen 14 dagen zou een definitief besluit genomen moeten worden. Wel besloot men dat Gerrit direct naar een luchtig benedenvertrek moest worden gebracht.

VILIPENDIE VAN HET GEZAG VAN DE MAGIS TRAAAT VAN HAAS TRECHT

Op 31 augustus schreef Catharina dat Gerrit op 29 augustus op eigen verzoek overgebracht was naar het huis van schoonzoon Govert Suijs in Gouda. Daar wordt, zo meldt ze, met liefde op hem gepast. In de marge van deze brief staat een aantekening van -waarschijnlijk- een bestuurder van Haastrecht: "wel ses dagen na de ordre van de magistraat; en daer op aanstonds uijt het tugthuijs verplaatst".

De magistraat voelde zich duidelijk niet met de vereiste eerbied behandeld door Catharina. Haar handelingen "notorie sijn streckende tot vilipendie van t gesag van dese Magistraat", werd in het verslag van de bijeenkomst van de magistraat van 17 september opgetekend. Vilipendie is, volgens Verdam, geringschatting, verachting. Catharina kreeg de opdracht om Gerrit binnen drie dagen naar zijn huis in Haastrecht over te brengen. Op boete van gijzeling, wordt gemeld.

GEGIJZELD!

Vier dagen later informeerde de bode of Catharina aan de opdracht voldaan had. Dat was niet het geval en ze moest op het stadhuis komen. Dat wilde zij niet. Wederom werd de bode gezonden, die zich desnoods mocht laten vergezellen door de dienaar van de justitie en de nachtwaker. Eerdergenoemde Petronella Westbee verklaarde later over de gebeurtenissen die toen in Catharina's huis plaatsvonden⁸: Catharina verklaarde bij de tweede komst van de bode: "ik wil niet bove komen, ik gaa uijt mijn huijs niet, gij kan doen wat gij wild". Catharina liet haar neef Verhaar halen en verzocht hem in haar plaats te gaan. Hij antwoordde echter dat hij dat niet kon doen omdat Catharina zelf moest komen. Hij vroeg zich af wat ze er aan had om zo'n opschudding te maken, en "waarom zij meer affronten wilde zijn aangedaan". Catharina liet zich tenslotte door Verhaar overhalen om vrijwillig naar het stadhuis te gaan, met haar als getuige.

Daar verklaarde zij dat Gerrit niet wilde komen en dat zij hem niet kon dragen. De magistraat accepteerde deze verklaring niet en liet haar naar de gijzelkamer van Haastrecht overbrengen. Daar moest ze blijven totdat ze ervoor gezorgd had dat Gerrit naar Haastrecht kwam. Op haar verzoek werden haar huis en goederen verzegeld en werd de bode -ter beveiliging- bij haar huis gelaten.

Catharina bleef in de gijzelkamer van 21 tot 27 september 1739. De magistraat liet duidelijk maken, hoe goed het was in die gijzelkamer: op de dag van haar vrijlating verklaarden Gijsbertje Pieters Trip, 39 jaar oud, en Cornelia Frans van Munster, 24 jaar oud -beiden ongehuwde dochters te Haastrecht- voor notaris Frederik Luijt in Gouda dat zij op Catharina gepast hadden, Gijsbertje vanaf de 21e en Cornelia van de 25e. Juffrouw Amersfoort had de hele tijd een zeer goed bed met toebehoren en werd naar believen voorzien van al het nodige. Gijsbertje benadrukt nog dat de bode van Haastrecht herhaaldelijk had gezegd dat ze alles kon krijgen wat ze maar wilde hebben. Beiden verklaarden verder dat de kamer, waarin Juffrouw Amersfoort logeerde, "een bequaam ruijm vertrek, voorsien met een bedsteede, schoorsteen en secreet" was en dat zij steeds in redelijke gezondheid geweest was.

Gerrit van Leeuwen verklaarde in die dagen (25 september 1739) dat hij op zijn verzoek uit het beterehuis naar het huis van dochter Catarina en Govert was vertrokken waar hij "alle vereijste contentement en genoeg is vindende", en in- en uitging wanneer het hem behaagde. Hij zei voorlopig nog niet naar Haastrecht terug te zullen keren, omdat zijn vrouw zijn zaken zeer goed waarnam.⁹

CATHARINA IN BEROEP BIJ HET HOF VAN HOLLAND

Toen ze in gijzeling genomen was maakte Catharina bezwaar bij het Hof van Holland tegen het besluit van 17 september, waarbij zij verordonneerd werd haar man in huis te nemen, en tegen haar gijzeling.

De Commissarissen van het Hof besloten op 24 september dat twee van hen op 26 september

verklaringen af zouden nemen en, indien mogelijk, een besluit zouden nemen. Dat bleek toen niet mogelijk en op de 29e zou iedereen opnieuw gehoord worden: de beide commissarissen Fagel en Van Bochoven wilden de Haastrechtse magistraat, Catharina en Gerrit, alsmede Lambertus Leeuwenhoek en Govert Suijs zien. In de tussentijd moest Catharina vrij gelaten worden.

De burgemeesters rapporteerden op 27 september in een bijeenkomst van burgemeesters en schepenen -die allen present waren- over hun vergadering met de Commissarissen van het Hof. Gevolg werd gegeven aan de eis van het Hof om Catharina uit de gijzeling te ontslaan.

Op diezelfde middag komen burgemeesters en schepenen wederom bijeen. President-burgemeester Cornelis van Rijn maakte melding van het exploit dat deurwaarder Seclar van het Hof van Holland omtrent half twee had gedaan. Daarin eiste Catharina dat alle zegels binnen twee uur van haar huis moesten worden weggehaald, te meer omdat zij naar Den Haag moest vertrekken.

De schepenen Hendrik Hartwijk en Cornelis van Nooten en de secretaris werden naar het huis van Catharina gestuurd om daar -indien zij dat zou verzoeken- het vertrek of de vertrekken waar haar klederen en kost berusten voor haar te ontzegelen. Nog voor het eind van de vergadering waren zij terug en rapporteerden dat zij, daar aangekomen, van de heer Suijs te horen kregen dat zijn schoonmoeder niet om ontzegeling verzocht, "ja ook niet verstond anders als met het gansche collegie van schepenen". Beiden schepen meldden hem dat ze dit aan de magistraat zouden rapporteren, waarop Suijs antwoordde dat de Heren moesten doen wat hun geliefden "maar ik rij straks met mijn moeder na Gouda, om vervolgens na Den Haag te gaan zo als ze jegenwoordig was".

[In de procedures voor het Hof en de Hoge Raad blijkt telkens weer dat de zegels niet volledig zijn weggehaald. Pas na een half jaar, aan het eind van de procedure gebeurde dat.]

APPEL VAN DE MAGISTRAAT BIJ DE HOGE RAAD

Op 29 september besloten Commissarissen van het Hof van Holland, dat het ontslag uit de gijzeling definitief was en dat de verzegeling van het huis moest worden verbroken.

Daarmee nam de magistraat geen genoegen. Als procureur van schout, burgemeesters en schepenen van Haastrecht protesteerde Sebastiaan Thierry de Bijé op 30 september ter griffie van het Hof van Holland en deelde mee dat hij de zaak voor de Hoge Raad zou brengen. In de loop van oktober worden de "grieven" bij het Hof gedeponereerd, een epistel van 279 artikelen. De verdere juridische procedure vond plaats voor de Hoge Raad; die voor het Hof bleef min of meer slapend bestaan.¹⁰

Dat Catharina Amersfoort het toch wel erg moeilijk had met de situatie blijkt uit hetgeen gebeurde op 31 oktober 1739. Petronella Westbee verzocht toen aan de magistraat of ze haar spullen uit het verzegelde huis van Catharina kon krijgen omdat zij "met allerheiligen staande te

vertrekken (was)". In aanwezigheid van schepenen plus secretaris plus bode mocht ze haar spullen diezelfde middag om half drie halen. Om drie uur waren ze bij het huis en ze ontzegelden de trapdeur en openden de deur van de kamer waarin Petronella Westbee zei dat haar spullen stonden. In aanwezigheid van Catharina Amersfoort en haar dochter Catharina van Leeuwen, vrouw van Mr Govert Suijs, die kort te voren uit Gouda aangekomen waren, pakte de dienstmaagd een koffer en eenige andere goederen. Terwijl zij daarmee bezig was, verzocht Catharina Amersfoort diverse malen zeer dringend of het ontzegelde ontzegeld mocht blijven. De secretaris zei haar dat haar verzoek aan de Magistraat voorgedragen zou worden. Op haar herhaalde verzoeken werd het ontzegelde voorlopig zo gelaten. Vervolgens vroeg Catharina hen even "agter bij het vuur te gaan" en te wachten tot de meid, die even weggegaan was, weer thuis kwam, omdat ze haar iets in aanwezigheid van de vertegenwoordigers van de magistraat wilde vragen.

De gecommiteerden gingen naar achteren en bemerkten dat zich daar bevonden mr. Govert Suijs en Richardus Bastiaansz., apotheker uit Gouda. Catharina zei tegen Govert dat ze gevraagd had of het ontzegelde ontzegeld mocht blijven. De heer Suijs toonde zich daar zo bovenmatig ontevreden over, dat Catharina gedwongen werd, naar het de gecommiteerden toescheen, haar verzoek in te trekken.

Catharina's "zwakheid" werd afgestraft door Govert Suijs!

In de laatste maanden van 1739 verschenen de partijen diverse malen voor de Hoge Raad van Holland.

De in het archief aanwezige brieven van procureur Sebastiaan Thierry de Bijne bieden een blik in diens adviezen aan de magistraat. Zo adviseerde hij op 30 september om, indien Catharina om ontzegeling zou vragen, dit toe te staan. Ook zou het presenteren van een verzoek van Lambertus Leeuwenhoek, om Catharina als curator over de goederen van Gerrit van Leeuwen te ontslaan, nuttig kunnen zijn. Enkele dagen daarna meldde de procureur dat hij met de advocaten van Leeuwenhoek heeft gesproken, en dat ze tot de conclusie gekomen waren dat het beter was nog geen verzoek te doen en eerst te wachten tot over de grieven een besluit genomen zou zijn. Op 30 oktober deed het Hof van Holland uitspraak over de grieven¹⁰. Omdat de autorisatie niet te niet gedaan is door het Hof, wachtte hij "prompte ordres" af om het appel voor de Hoge Raad te vervolgen.

Op 2 november schreef De Bijne -ondersteund door advocaat S.H. Kruger- dat hij naar orders van de magistraat in die week het appel bij de Hoge Raad zou vervolgen. De magistraat kreeg van hem het advies de zegels niet opnieuw aan te brengen om de Hoge Raad te laten zien "dat haar Edele Agtbh'n de zaak met alle moogelijke bescheidenheit behandelen".

Gezien het ingediende rekest van de magistraat¹¹ beval de Hoge Raad op 6 november dat de partijen -Catharina en Gerrit, alsmede de beide schoonzons Suijs en Leeuwenhoek- op 12 november moesten verschijnen voor de heren Johan van Bleijswijk en Johan Hop, die na

verhoor de kwestie moesten schikken.

De Bije schreef op diezelfde 6 november dat de praktizijns van Leeuwenhoek het bevel in ontvangst zouden nemen, maar dat Pieter van Bodegem, procureur van Catharina Amersfoort, het geweigerd had. Daarom liet hij kopieën maken van het verzoek en de beschikking van de Hoge Raad. Deze kopieën zou hij de volgende dag aan deurwaarder Seclar geven, die ze op zondag 8 november moest aanzeggen bij Govert Suijs in Gouda, die zou worden verzocht ook het exploit voor de heer en mevrouw Van Leeuwen aan te nemen. Hij vond het niet ondienstig als er iemand van de magistraat op zondagmorgen in Gouda zou zijn om de deurwaarder bij te staan. Ook leek het hem goed als er een afvaardiging van de magistraat de schikking op 12 november bij zou wonen.

Op 13 november gaf de Raad fiat om in beroep te gaan.

Vervolgens bracht de deurwaarder van de Hoge Raad, Hendrik de Bruijn, op 19 november een bezoek aan Pieter van Bodegem en dagvaardde Catharina uit naam van de Hoge Overigheid en Grafelijkheid van Holland, Zeeland en Friesland om op 8 december voor de Hoge Raad te verschijnen. Dan zou er beslist worden op het beroep van de magistraat inzake de beschikking van de Provinciale Raad.

CATHARINA'S GROTE IJVER WORDT GESTUIT

Daarna maakte Pieter van Bodegem een foutje. Op 20 november liet hij schout, burgemeesters en schepenen van Haastrecht aanzeggen op 7 december 1739, dus één dag voor de behandeling in de Hoge Raad, te verschijnen voor het Hof van Holland (op basis van de eerdere uitspraak van het Hof die ten voordele van Catharina was).

De Bije en Kruger vonden dit verwonderlijk. In hun brief van 21 november schreven ze dat Van Bodegems aanzegging een aanslag is tegen de reeds aangezegde beslissing van de Hoge Raad. Ze zullen de Hoge Raad om nietigverklaring van Van Bodegems aanzegging verzoeken, hetgeen zonden twijfel gebeuren zal, het welk "haren groten ijver wat stuijten sal".

Van Bodegem verklaarde op 28 november voor de Hoge Raad dat de aanzegging was geschied "bij madvertentia" en dat het als niet gedaan beschouwd moest worden. Hij zou de gemaakte kosten betalen en daarmee was de zaak afgedaan.

Vervolgens treffen we behandeling van de zaak aan op de rol van 8 en 19 december 1739.¹² De magistraat kreeg op 10 december de "Conclusie van Eis" toegezonden, die De Bije voor de Hoge Raad had gedaan.¹³ Hij eiste "nullité" van de beschikkingen van het Hof van Holland 29 september en 30 oktober. Kort daarop reageerde Van Bodegem met een zogenaamd "Acte judicieel van antwoord".¹³ De Bije volhardde echter in zijn eis, hetzelfde gold vervolgens voor Van Bodegem.

Opmerkelijk is dat tijdens het proces nog steeds de verzegeling van het huis een rol speelde. Kruger schreef op 28 december -bij afwezigheid van De Bij- aan de magistraat -naar aanleiding van een vraag van "gisteren" (die niet bij de stukken is opgenomen) dat hij het verstandig zou vinden als de magistraat de verzegeling laat inspecteren. Deze zou zijn losgegaan. Met name moest nagegaan worden of de verzegeling vanzelf was losgeraakt of dat dat door mensenhanden gedaan was. Hij adviseerde de verzegeling te herstellen.

De Bij schreef op 28 januari 1740 dat de dag te voren een aanvang was gemaakt om de zaak in appel voor de commissarissen Keetlaar en Duirkant te bepleiten. De volgende dag zouden de partijen antwoorden. De volgende week zou de zaak worden afgepleit. Maar noch in het dossier in Haastrecht, noch op de rollen van de Hoge Raad worden voor de komende maanden stukken aangetroffen. De zaak lag, naar mag worden aangenomen, dan ook stil. Eerst in juli kwam de zaak, en gelijk in afrondende zin, terug.

DE SCHIKKING VOOR DE HOGE RAAD

Op 16 juli 1740 was er een "Appointement commissariaal" van de Hoge Raad in Holland. Partijen werden opgeroepen om op 20 juli voor de heren Nicolaes Keetlaar en Johannes Hop te verschijnen ter fine van accoord.

De Bij meldde dat in zijn brief van 16 juli 1740 aan de magistraat. De commissarissen hadden hem onderhands geïnformeerd over de uitslag. Deze hield in dat de magistraat Van Leeuwen vrij moest laten en dat de verzegelingen moesten worden verbroken. Daarmee zouden dan de procedures, zowel die voor de Hoge Raad als die voor het Hof worden beëindigd. De Bij veronderstelde dat de magistraat dit wellicht zou kunnen aanvaarden aangezien Gerrit en Catharina in Gouda en niet meer in Haastrecht woonden. [Terzijde: Govert Suijs vroeg in november 1739 namens Catharina en Gerrit voor hen het burgerschap van Gouda aan, met positief gevolg¹⁴]

Die schikking vond dan ook plaats op 21 juli: de verzegeling, aangebracht op 21 september 1739, zou, voorzover dat nog niet gedaan was, worden verbroken. Sleutels en knoppen werden aan Catharina teruggegeven. Voorts werd de autorisatie van de magistraat van 14 maart 1739 - de opsluiting en het beheer van de boedel - opgeheven. Ook de resolutie van 6 september 1739 (dat Gerrit naar huis moest worden gebracht) verviel. "Alle differenten hincende zullen cesseeren".¹⁵

We kunnen wel stellen dat deze schikking in het voordeel van Catharina is.

Wat was nu de reden dat het tijdens de eerste maanden van 1740 zo rustig was aan het juridische front? Zou het wellicht kunnen zijn dat een schikking pas mogelijk werd toen in mei 1740 de periodieke bestuurswisseling plaatsvond in de magistraat van Haastrecht?

Burgemeester Cornelis van Rijn, een van de twee burgemeesters, werd toen opgevolgd door Evert Verhaar, neef van Catharina en Gerrit van Leeuwen.⁵ Evert stond weliswaar niet onkritisch tegenover Catharina (zie boven), maar was als familielid wellicht meer geneigd tot een oplossing te komen. Het is natuurlijk niet meer dan een veronderstelling!

CATHARINA'S VOORLAATSTE TESTAMENT

Was de zaak tussen Catharina en de magistraat van Haastrecht afgesloten, de familieverhoudingen waren nog slecht. Dit komt vooral tot uiting in het testament dat Catharina Amersfoort "burgeresse van de stad Gouda" liet opmaken op 7 juli 1742 voor notaris Cornelis Swanenburg in Gouda.²

Gerrit van Leeuwen was kort tevoren te Haastrecht overleden (gaarder 30 gulden) en op 14 juni 1742 in de Sint Janskerk in Gouda begraven. Catharina's testament volgde op het gemeenschappelijke testament van 1739², dat de reguliere bepalingen bevatte en waarin beide dochters gelijk erven.

Het nieuwe testament bevat enkele vergaande bepalingen:

Aan dochter Catharina, gehuwd met Govert Suijs, wordt veel geprelegateerd, onder andere enkele woningen in Haastrecht. Daarbij gold de voorwaarde, dat zij haar neef en nicht Gerrit en Catharina Leeuwenhoek, toen resp. 14 en 10 jaar oud, van testatrices overlijden af tot hun 25ste jaar moest opvoeden, naar school laten gaan e.d. en bij meerderjarigheid aan elk een bedrag van 1000 gulden uitkeren. Wanneer Maria van Leeuwen of Lambertus Leeuwenhoek zouden weigeren hun twee kinderen door hun tante Catharina te laten opvoeden dan verviel de verplichting iets aan deze kinderen uit te keren en konden Catharina en Govert Suijs al het geprelegateerde behouden. [Lambertus Leeuwenhoek en Maria van Leeuwen hadden (in 1742) nog vijf andere kinderen van 16, 12, 8, 6 en bijna 1 jaar oud. In feite stelde hun grootmoeder Catharina van Amersfoort dus een splitsing van het gezin van haar dochter Maria voor!] Voorts werd een aantal sieraden aan Catharina Leeuwenhoek geprelegateerd, die echter naar Catharina van Leeuwen zouden gaan, als ze niet bij haar in woonde.

Voor de resterende nalatenschap werd dochter Maria van Leeuwen alleen in de legitieme portie gesteld. De rest van Maria's kindsdeel (de helft van de erfenis) erven haar kinderen op hun 25ste jaar. Alles moest hiertoe door de weeskamer in Gouda worden geadministreerd en het vruchtgebruik mocht onder geen enkel beding ten goede komen aan Maria van Leeuwen of Lambertus Leeuwenhoek. Mochten zij er toch in slagen een deel te pakken te krijgen dan zou dat deel "immediaat" dienen te worden geërfd door Catharina van Leeuwen en haar erfgenamen. De andere helft van de erfenis ging naar Catharina van Leeuwen of haar erfgenamen. Catharina van Amersfoort wilde verder dezelfde lijkstatie en begrafenis als zij aan haar man heeft gedaan en zij wilde begraven worden in hetzelfde graf als haar man.

Als executeurs worden aangesteld Govert Suijs, Richardus Bastiaanse van der Marck en Jacob Blom, kapitein van de burgerij in Gouda. De executeurs moesten alle goederen laten taxeren, maar mochten niets verkopen. Verder moesten ze de begrafenis regelen, waarbij ze Lambertus

van Leeuwenhoek moesten verhinderen iets te regelen. Hij mocht zelfs niet in het sterfhuis komen.

HET LAATSTE TESTAMENT

Op 26 september 1743, ruim een jaar later, testeerde Catharina voor het laatst. De verhoudingen waren blijkbaar weer redelijk hersteld: Er is een prelegaat van 2000 gulden voor Catharina van Leeuwen en twee van 1000 gulden elk voor kleinkinderen Catharina en Gerrit Leeuwenhoek. Haar dochters Maria en Catharina kregen elk de legitieme portie. Maria kreeg onder andere, als deel van die legitieme portie, een huis oostwaarts van het pakhuis aan de Hoogstraat in Haastrecht (huis en pakhuis staan daar nu nog, met de poort, huisnummer 158); Catharina kreeg onder andere, als deel van haar legitieme portie, het pakhuis met de poort ernaast en het woonhuis daarnaast aan de westzijde, waar Catharina Amersfoort woonde (dat woonhuis staat er niet meer).

Universele erfgenamen waren voor de ene helft de kinderen van Maria en voor de andere helft de kinderen van Catharina. Als een van hen zonder kinderen zou overlijden dan ging dat deel naar de kinderen van de ander. Het vruchtgebruik was voor Catharina resp. Maria, met dien verstande dat dat bij Catharina haar leven lang zou duren en bij Maria totdat haar kinderen 25 jaar oud waren. Onderscheid moest er blijkbaar toch blijven! Executeurs waren dezelfde als bij haar vorig testament, met uitzondering van Govert Suijs, die niet meer wordt genoemd. Hier zal niet vreemd aan zijn dat zijn huwelijk met Catharina van Leeuwen op zijn einde liep. Eind 1743 werd in Gouda de scheiding tussen Govert en Catharina uitgesproken.¹⁶ Opgenomen in dit testament was voorts -net als in het testament van 7 juli 1742- de bepaling dat zij zou moeten worden begraven bij haar man in de Sint Janskerk in Gouda, maar deze bepaling is in de acte doorgehaald.

Catharina van Amersfoort overleed op 11 december 1744 op 68-jarige leeftijd in Haastrecht en werd op 14 december 1744 in de kerk aldaar begraven (impost 30 gulden).

HOE VER GAAT DE HAAT?

Leken de verhoudingen tussen Catharina Amersfoort en haar oudste dochter Maria, gehuwd met Lambertus Leeuwenhoek, dus bij het einde van haar leven weer enigszins hersteld, dat was voornamelijk niet het geval met de relatie tussen dit echtpaar en Catharina van Leeuwen. Wat de rol van haar scheiding met Govert Suijs hierbij geweest kan zijn valt alleen te raden. Vast staat dat ook Catharina van Leeuwen het niet makkelijk heeft gehad. Er zijn diverse verklaringen dat Govert Suijs haar met de degen achtervolgde en dergelijke.¹⁷ Daartegenover zijn er vooral Goudse bronnen die aangeven dat Catharina een zeer lastige echtgenote is geweest, die zich soms publiekelijk ordinair gedroeg. De heer C.J.W. van Meurs heeft hierover een en ander geschreven in Die Goude.¹⁸ De drie kinderen van Govert en Catharina stierven jong. Hoe het ook zij, nog in 1756 laat Catharina van Leeuwen in haar testament vastleggen dat haar zuster

en haar kinderen niets van haar zouden erven.¹⁹ Later waren de betrekkingen weer bijgelegd. De laatste jaren van haar leven woonde ze zelfs in bij haar zuster Maria. Everhardus Stoelendrijver, gehuwd met haar nicht Eva Leeuwenhoek, hield haar boeken bij. Catharina stierf op 2 oktober 1775, toen bij haar zuster wonend in de polder Rozendaal onder Haastrecht²⁰; ze had zelf weinig na te laten, maar de hoofdsom van het van haar moeder geërfde was nog fors, zodat de kinderen van Maria nog een aardige som erven. Trouwens, in haar laatste testament - 16 oktober 1758- had ook Catharina van Leeuwen alles blijkbaar weer bijgelegd. Zij benoemde daarin, afgezien van een legaat voor Evert Stoelendrijver, expliciet haar zuster Maria van Leeuwen als universeel erfgenaam.

Ze verklaarde daarbij dat alle testaments die na dit testament zouden worden gemaakt van geen waarde zijn, behalve als er aan enkele voorwaarden wordt voldaan. Een daarvan was dat een eventueel volgend testament moest eindigen met de volgende woorden -en wel in haar eigen handschrift- evenals in de onderhavige acte: "den haat behoort nooit zoo verre te gaan, dat men zijn naast bestaande ontverven zoude, en voor al niet als deselve daar toe geene wettige redenen geven".²¹

En zo is het!

Noten:

1. Zie voor de genealogie Leeuwenhoek Kronieken 1995, nr. 3.
2. Catharina testeerde 7 maal, waarvan 4 maal met echtgenoot Gerrit van Leeuwen:
1e testament: Catharina Amersfoort met broer en zusters dd. 25 augustus 1699 voor notaris Johan Steenis in Gorinchem (Gemeentearchief Gorinchem, O.N.A., inv.nr. 4102, acte 141.).
2e testament: Catharina Amersfoort en Gerrit van Leeuwen dd. 20 september 1702 voor notaris Adriaan Bisdom te Haastrecht (Streekarchief Krimpenerwaard, O.N.A. Haastrecht, inv.nr. 4649, fol. 166).
3e testament: Catharina en Gerrit dd. 17 september 1713 eveneens voor notaris Adriaan Bisdom te Haastrecht (inv.nr. 4651, fol. 175).
4e testament: Catharina en Gerrit dd. 20 september 1733 voor notaris Cornelis Swanenburg te Gouda (Streekarchief Hollands Midden, O.N.A. Gouda inv.nr. 655, fol. 128).
5e testament: Catharina en Gerrit dd. 20 februari 1739 wederom voor notaris Cornelis Swanenburg te Gouda (inv.nr. 659, fol. 27).
6e testament: Catharina, na overlijden van Gerrit, op 7 juli 1742 voor notaris Cornelis Swanenburg (inv.nr. 662, fol. 662).
7e testament: Catharina Amersfoort dd. 26 september 1743 voor notaris Cornelis Swanenburg te Gouda (inv.nr. 663, fol. 281).
3. Streekarchief Hollands Midden, O.N.A. Gouda, notaris Pieter de la Coste, inv.nr. 725, acte 116, fol. 575 e.v..
4. Zie noot 74 van het artikel genoemd in noot 1.
5. Streekarchief Krimpenerwaard, Archief gemeente Haastrecht, inventarisnummers 59 en 60: Nominatie- en electieboek; registers houdende de nominatie, electie en beëdiging van de burgemeesters, schepenen, waartsmannen, gezworenen, kadeschouwers en kerkmeesters 1677-1812.
6. In het Streekarchief Krimpenerwaard in Schoonhoven, Archief Gemeente Haastrecht, bevindt zich een set stukken inzake het proces voor het Hof van Holland en de Hoge Raad tussen schout, burgemeesters en schepenen van Haastrecht en Catharina Amersfoort (inv.nr.

- 231). Het bevat zowel originele stukken als gewaarmerkte afschriften. Het onderhavige artikel is goeddeels op deze set stukken gebaseerd.
7. Spijtig genoeg zijn over deze jaren in het archief van het Tuchthuis nauwelijks stukken overgebleven in het Streekarchief Hollands Midden in Gouda. Over de onderhavige zaak niets.
  8. In inv.nr. 231 bevindt zich een afschrift van een verklaring dd. 20-11-1739 voor notaris Jacobus Ardinois in Amsterdam van Petronella Westbee, 27 jaar oud, dienstmaagd van Sara Obbens, weduwe van Abraham van der Valk.
  9. Streekarchief Hollands Midden, O.N.A. Gouda, inv.nr. 659, acte 65, fol. 191.
  10. Wel is er op 30-10-1739 een uitspraak van het Hof van Holland, waarin de uitspraak van Commissarissen werd verklaard quod curia non defert. ARA, Archief Hof van Holland, sententies, inv.nrs. 969 en 1239.
Overigens zijn de proceszakken, die de processtukken bevatten, bij het Hof van Holland niet bewaard gebleven (ze komen althans niet voor in de beide thans beschikbare indices in de studiezaal van het A.R.A. in Den Haag). De procedure werd vervolgens voortgezet bij de Hoge Raad.
  11. A.R.A., Archief Hoge Raad van Holland, inv.nr. 140, requesten 1738-1739. Hierin het request van schout, burgemeesters en schepenen dat het hele relaas bevat, net als de eerdergenoemde Grieven, die bij het Hof van Holland zijn in-gediend.
  12. idem, inv.nr. 324, civiele rol 1739. Rol van 8 en 19 december 1739. Zie ook op 27-12-1739 in de pleitrol 1729-1766 (inv.nr. 382).
  13. idem, inv.nr. 548, gegrossede conclusies van procureurs 1739-1740.
  14. Streekarchief Hollands Midden, O.N.A. Gouda, inv.nr. 658, acte 78, fol. 223. Notaris Cornelis Swanenburg.
Het dossier genoemd onder noot 6 bevat een notitie, van waarschijnlijk een Haastrechtter bestuurder of ambtenaar, waarin melding wordt gemaakt van de aanvraag voor het burgerschap en de vraag wordt gesteld of hier iets tegen moet worden gedaan bij de Goudse bestuurders. En marge van die notitie is de volgende tekst opgenomen, van vermoedelijk Schout Louis de Groet, of anders van één der burgemeesters van Haastrecht: "het is t best hier inne niet wes te doen; laten de goede luij al wurmen, dit sal haer niet baten". Er behoefde dus geen actie te worden genomen!
  15. Vervolgens worden op 28 juli 1740 de 2 proceszakken gerestitueerd aan de klerk van procureur De Bijne en aan procureur Van Bodegem. A.R.A., Hoge Raad van Holland, inv.nr. 996, register van processen door de Raad beëindigd, fol. 203.
  16. Acte van scheiding en deling 23-9-1743, geaccordeerd door de magistraat van Gouda op 1-10-1743. Zie noot 18.
  17. Gemeentearchief Rotterdam, O.N.A. Rotterdam, notaris Gualterus Kolff, inv.nr. 2673, actes dd. 1-12-1756, 4-12-1756 en 9-12-1756.
  18. Zie uitvoerig voor deze aangelegenheid het artikel van C.J.W. van Meurs RA in "Tidings van die Goude", mededelingenblad van de oudheidkundige kring "Die Goude", jaargang 11, nr.1 van januari 1993.
  19. Testament van Catharina van Leeuwen op 1 juni 1756 verleden voor notaris Gualtherus Kolff te Rotterdam; O.N.A. Rotterdam, inv.nr. 2673, acte 42.
  20. Streekarchief Hollands Midden, O.N.A. Gouda, invnr. 879, acten 77-79 dd. 19 december 1775 en (2 x) 22 december 1775 inzake de afhandeling en scheiding van de boedel van Catharina van Amersfoort voor dat deel waarvan Catharina van Leeuwen het vruchtgebruik had. Voorts rekening van Evert Stoelendrijver inzake de inkomsten en uitgaven van Catharina van Leeuwen in de periode 1772-1775 (Streekarchief Krimpenerwaard, Weeskamerarchief Haastrecht, inv.nr. 7, map L).
Uit inv.nr. 129 van het R.A. Haastrecht blijkt dat de boedel van Catharina van Leeuwen

insolvent was. Weliswaar bleef er na openbare verkoop van haar goederen en na aftrek van de reguliere kosten een bedrag van 264 gulden, 1 stuiver en 4 penningen over, maar er is voorts nog sprake van een drietal omvangrijke rekeningen, waarvan er twee van ruim 800 gulden elk betrekking hadden op juridische kosten uit de processen die Catharina van Leeuwen heeft gevoerd in de periode 1756-1759, waarin zij -tevergeefs- een deel van de nalatenschap van Govert Suijs probeerde te verkrijgen. Het betreft rekeningen van -inmiddels de weduwen van- Herman van Heezel, procureur voor beide Hoven van Justitie in Holland en mr. Stefanus Arnoldus Westerhoff, advocaat van Catharina. Het uurtarief van Westerhoff, zo blijkt uit de zeer gespecificeerde rekening, bedraagt 1 gulden en 16 stuivers!

21. Slechte ervaringen van Catharina in Rotterdam zijn wellicht de verklaring voor deze bepaling: Zie het testament van Catharina van Leeuwen op 14 oktober 1758 verleden voor notaris Albertus van der Meij in Rotterdam; O.N.A. Rotterdam, inv.nr. 2201, fol 1395. In het testament is er sprake van dat "misleidinge en verregaande dreigementen van zekere personen in Rotterdam (zijn) gepasseert", op grond waarvan ze haar eerdere testament van 1-6-1756, waarin de Rotterdamse juffrouw Christina Molthaan "verlatene huisvrouw van Jan Scholthuijsen", alles erfde (Catharina woonde op 1-6-1756 bij Christina in huis) vernietigt. Op 15-3-1758 had ze de procuratie op Christina Molthaan al ingetrokken (notaris Gualtherus Kolff, invnr. 2673, acte 65).